

STM 1984

Anckarströms dansbok och Johan Jacob Laun

Av Anna Lena Holm

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

Anckarströms dansbok och Johan Jacob Laun

Av Anna Lena Holm

Holger Nyblom redogör i en del av sin artikel "Dans och dansmusik i Stockholm på 1760-talet"¹ för sina undersökningar kring melodien till Bellmans "Hör, I Orfei drängar", varvid han behandlar två dansböcker i Musikaliska Akademiens Bibliotek och den s k Anckarströms dansbok i Kungl. biblioteket. Melodien visar sig härröra från Johan Jacob Laun, vars menuetter finns bevarade i några samtida källor. Enligt Nyblom föddes Laun 1731, troligen i Wien, men var 1760 bosatt i Gamla stan i Stockholm. Nyblom tror att han var anställd i hertig Fredrik Adolfs kapell till sin död 1774.

Anckarströms dansbok², som är berömd för sitt vackra band³, har tillhört Jacob Johan Anckarström, far till Gustav III:s baneman. Boken innehåller 15 kontradanser med dansbeskrivningar ("Tourer Afv De Contre Dancer som 1760 om wintren på Stadshuset Brukades") och 13 menuetter. Därtill finns ett register som omfattar långt fler titlar än inskrivna danser – de flesta bladen i boken är blanka – samt några kryptiska tecken⁴. All musik är anonym, men samtliga menuetter finns i den s k Launs dansbok i MAB⁵, där tonsättarnamnet Jacob Laun har inskrivits på flera ställen. Holger Nyblom har visat⁶ att det här är Jacob Laun som egenhändigt har skrivit sitt namn. Han har därvid som jämförelsematerial använt Launs underskrift i en bouppteckning i Stockholms stadsarkiv⁷.

Nyblom antar att notpikturen i Anckarströms dansbok är Anckarströms egen, att denne lånat Launs dansbok till kopiering och därur valt de för honom mest tilltalande menuetterna. Han påpekar också att notpikturen i Launs dansbok är Launs egenhändiga. Det är emellertid så, att det finns två notpikturer i Launs dansbok. Den består av tre stämhäften ("Primo", "Secondo", "Basso") som alla

¹ S:t Eriks årsbok 1916.

² KB, Cod. Holm. I. a. 15.

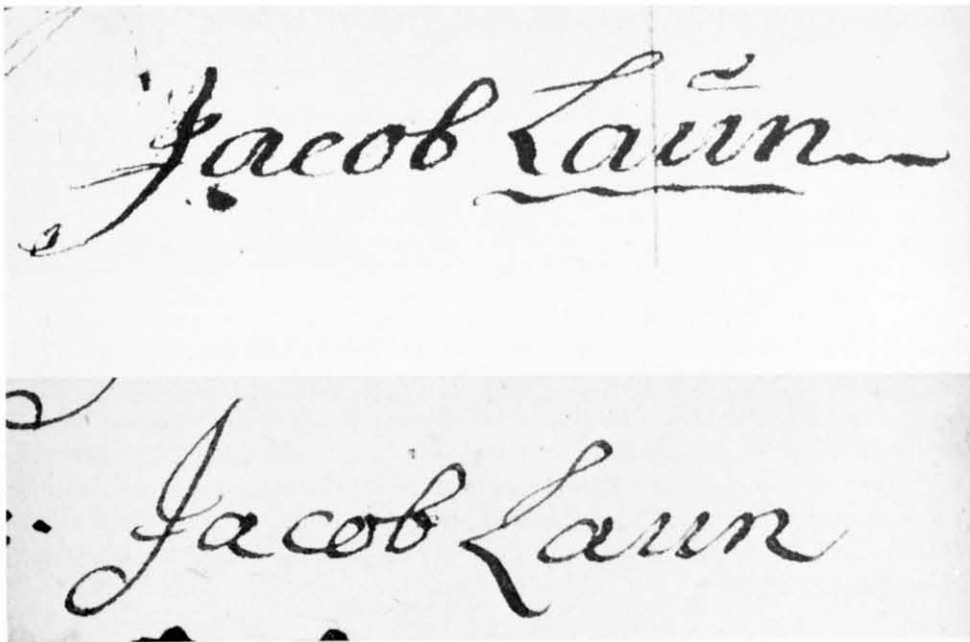
³ Sten G. Lindberg, "Mästarband", Stockholm 1980, s. 108–109 (utställningskatalog till Bokbindarmästareföreningens i Stockholm 350-årsjubileumsutställning i Stockholms Stadsmuseum 1980).

⁴ Fem sidor är fyllda med en kod som troligen anger kemiska formler. I ett osignerat dokument som hänvisas till längre fram i denna artikel ger Anckarström uttryck för en klar misstro mot kemister, vilket stöder tanken att han skulle koda sina egna kemiska funderingar. Dansboken skulle i så fall utgöra ett bra gömställe för detta material. Det kan dock inte uteslutas att koden har ett mera direkt samband med danserna. Författaren skall återkomma med en rapport därom om detta skulle visa sig vara fallet.

⁵ Dansbok, Launs, C2DB/Sv.-R.

⁶ A. a. s. 189.

⁷ Nedre borgrättens bouppteckning 1762:421.

1. Jacob Launs namnteckning:
överst ur bouppsteckning i Stockholms stadsarkiv; underst ur Launs dansbok.

har påbörjats och avslutats av Johan Gustaf Psilanderhielm⁸. Inledningsvis finns några polonäser, men boken innehåller för övrigt enbart menuetter, ofta utan trio-del. I Launs egen piktur står ovanför nr 6 "Minuetten 1758 Del Sig Jacob Laun" och ovanför nr 20 "Minuetten 1759 Del Sig. Jacob Laun". Mitt i nr 26 övertar han även notskrivandet och fortsätter med samtliga menuetter skrivna under år 1760.

Detta innebär att Johan Jacob Laun måste vara den som skrivit noterna i Anckarströms dansbok. Frågan är då om han också skrivit texten. Provet på Jacob Johan Anckarströms handstil är inte så talrikt förekommande. Ett brev ifrån Anckarström till Patrik Alströmer⁹ är egenhändigt skrivet, likaså ett icke katalogiserat dokument som återfinns i fickan på den bakre pärmen på dansboken. Trots att detta dokument inte är signerat, lämnar dess innehåll ingen tvekan om upphovsmannen. Vidare finns Anckarströms namnteckning under ett par protokollsutdrag i avskrift¹⁰. En liten bok med Reglementen, skriven och undertecknad av samma hand, är tillskriven Anckarström och bär hans namn¹¹. Denna namnteckning avviker dock ifrån de andra som här granskats.

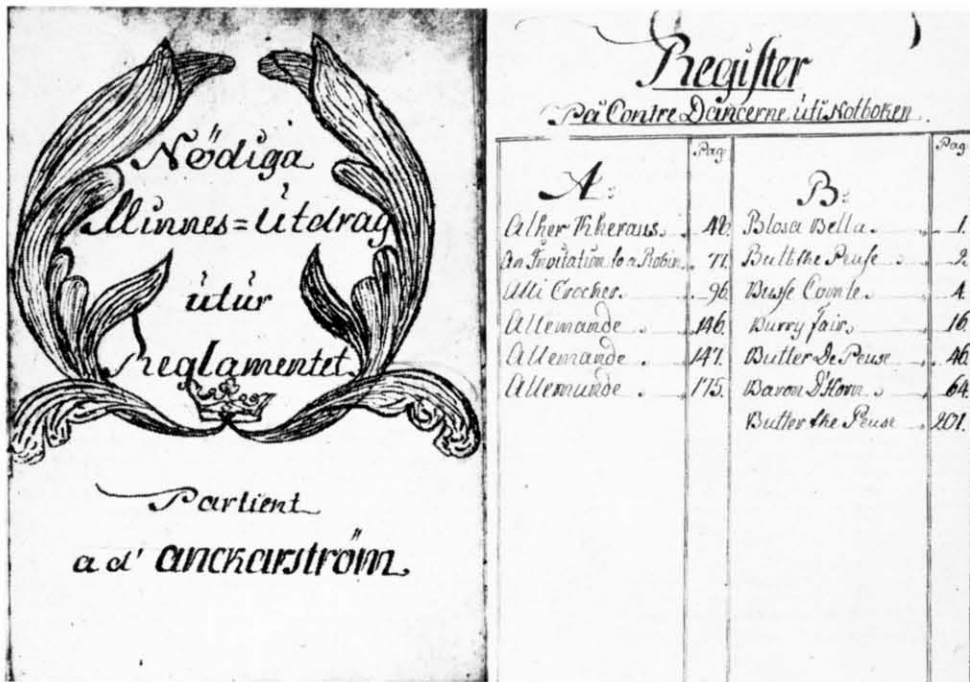
2. Jacob Launs notpiktur:
överst ur Launs dansbok; underst ur Anckarströms dansbok.

⁸ Bengtsson-Danielsson, Handstilar och notpikturer i Kungl. Musikaliska akademiens Roman-samling. Uppsala 1955.

⁹ Uppsala universitetsbibliotek, Alströmers brevsamling G 6:11.

¹⁰ KB, Autografsamlingen.

¹¹ KB, X:876.

3. Anckarströms piktur: t v ur Reglements-boken; t h ur dansboken.

Brevet till Alströmer och det okatalogiserade papperet är skrivna i tysk stil, medan Reglements-boken är skriven i latinsk. Det finns dock tillräckligt många överensstämmande detaljer i alla dessa som tillåter slutsatsen att Reglements-boken helt korrekt har tillskrivits Anckarström. När detta väl är fastslaget råder det knappast någon tvekan om att även textpikturen i dansboken är hans.

Texterna i Anckarströms dansbok har alltså skrivits av Anckarström själv, medan noterna skrivits in av tonsättaren till de flesta av menuetterna, Johan Jacob Laun.

De 13 menuetterna i Anckarströms dansbok finns också i Launs dansbok, men alla är inte komponerade av Laun. Några har skrivits av Francesco Uttini, hovkapellmästaren som satte sin prägel på musiklivet i Stockholm vid denna tid. I båda dansböckerna finns en menuett av Uttini, till vilken Per Brant, en annan minst lika känd musikerprofil, skrivit trio-delen. I Lovéns brevsamling i MAB¹² finns hela historien kring denna menuett och trio utförligt beskriven av Psilanderhielm själv.

Några av dessa menuetter av Laun och Uttini finns även i en vacker notbok för klaver från 1760 i MAB, den s.k. Frischs notbok¹³. En annan handskrift för

¹² Lovén IV:18.

¹³ Notbok, Frischs, PB/Sv.-R.

4. Menuett av Uttini med trio av Brant. Texten lyder: "Denna Minuetto är af Kongl. Kapellmästaren/ Uttini komponerad uti min Kammare år/ 1759; och ar detta sielfwe Originalt./ under det Hr. Kapellmästaren skref densam-/me, inkom Hr. Kappellmästaren Brandt./ och komponerade, härtill den på bilagde/ blad skrefne Trio./ detta intygat/ Joh. Gust. Psilanderhielm", samt "Trio till foregående af Hr. Kappellmästaren Uttini komponerade Minuetto./ komponerad af Hr. Kappellmästaren/ Brandt, och är detta hans egenhändigat/ Original concept/ intygat/ Joh. Gust. Psilanderhielm".

klaver i MAB¹⁴ innehåller elva av Launs menuetter. I Härnösand¹⁵ finns två anonyma stämhäften (Violino primo och Basso) med tio menuetter, av vilka sex är av Laun. Slutligen finns i Uppsala universitets bibliotek¹⁶ tre anonyma stämhäften som visar sig bestå av 12 av Launs menuetter från år 1758. Kanske i framtiden kommer det att återfinnas ytterligare källor med musik av den för oss så okände Johan Jacob Laun.

¹⁴ Laun, J.J., Menuett. PDA/Sv.-R.

¹⁵ Härnösand, Länsmuscet (166).

¹⁶ UUB. Instr. mus. i hs 85:22.

Summary:

Anckarström's Dance Book and Johan Jacob Laun

The manuscript known as Anckarström's Dance Book contains fifteen contradances and thirteen minuets. It bears the inscription, "Tourer Afv De Contre Dancer som 1760 om wintren på Stadshuset Brukades", (Figures of the Contradances which were used in Winter 1760 at the Town Hall), and contains music written by Johan Jacob Laun (1731–1774). It is shown that although the text is in Anckarström's own handwriting, the music notation is from the hand of Laun.